

УДК 658.586

Коваленко Дмитро Іванович

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та
фінансово-економічної безпеки
Київський національний університет технологій та дизайну

Молчанова Оксана Сергіївна

магістр

Київський національний університет технологій та дизайну

Коваленко Дмитрій Іванович

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансов и
фінансово-економічної безпеки

Київський національний університет технологій и дизайну

Молчанова Оксана Сергеевна

магістр

Київський національний університет технологій и дизайну

Kovalenko Dmytro

Kiev National University of Technology and Design

Molchanova Oksana

Kiev National University of Technology and Design

МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

ПІДПРИЄМСТВА

МЕТОДОЛОГИЯ ОЦЕНКИ УРОВНЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ

БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

METODOLOGIYA OTSINKI RIVNYA EKONOMICHNOI BEZPEKA

PIDPRIEMSTVA

Анотація: Досліджено методологія щодо оцінки рівня економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: економічна безпека, фінансова безпека, складові економічної безпеки, оцінка рівня економічної безпеки, структурні складові економічної безпеки.

Аннотация: Исследована методология оценки уровня экономической безопасности предприятия.

Ключевые слова: экономическая безопасность, финансовая безопасность, составляющие экономической безопасности, оценка уровня экономической безопасности, структурные составляющие экономической безопасности.

Summary: Studied methodology for assessing the level of economic security.

Key words: economic security, financial security, economic security components, assessment of economic security, structural components of economic security.

Вступ. У ринкових умовах господарювання підприємство, як відкрита система, функціонує у складному зовнішньому середовищі, що характеризується нестабільністю та постійною динамікою. Таке середовище змушує керівництво швидко адаптуватися до нових умов, потребує знання законів розвитку та пошуку шляхів виживання в ринковій економіці, врахування чинників невизначеності та нестійкості. У ринковій економіці підприємства функціонують в умовах невизначеності та непередбачуваності, через що виникають різні небезпечні явища: спад виробництва, недобросовісна конкуренція, шахрайство, корупція, рейдерство, недосконале комерційне законодавство, криміналізація суспільства, влади та бізнесу. Все це вимагає формування системи економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Завдяки оцінці рівня економічної безпеки підприємства можна проаналізувати ефективність діяльності організації, виявити її проблемні ділянки та попередити можливі загрози для бізнесу, що можуть виникнути у майбутньому.

Постановка проблеми. Метою даної статті є вдосконалення алгоритма розрахунку показників рівня економічної безпеки підприємства та його застосування українськими підприємствами в сучасних ринкових умовах.

Аналіз останніх досліджень. У своїх дослідженнях економічну безпеку займались як вітчизняні науковці, так і зарубіжні - О. В. Арєф'єва [1], С. Б. Довбня [2], Т. Ю. Загорельська [3], Г.В. Козаченко[4], В.А. Копилов [5], Н.Б. Паліга [6], А.Н. Пекін [7], О. Л.Пластун [8].

Найбільш вагомим, з огляду на вдосконалення теорії системи економічної безпеки підприємства, є, на нашу думку, трактування економічної безпеки як складової динамічної системи, що забезпечує стійке функціонування і розвиток підприємства за допомогою своєчасної мобілізації і найбільш раціонального використання трудових, фінансових, техніко-технологічних та інших ресурсів підприємства в умовах дії зовнішніх і внутрішніх загроз [9]. Забезпечення економічної безпеки вимагає створення на підприємстві власної системи безпеки, метою функціонування якої є своєчасне виявлення і запобігання небезпекам і загрозам, забезпечення досягнення підприємством мети його діяльності [10].

Основне значення системи економічної безпеки підприємства полягає в тому, що вона повинна мати попереджувальний характер, а основними критеріями оцінки її надійності та ефективності, на думку автора роботи [11], є: забезпечення стабільної роботи підприємства, збереження і примноження фінансів і матеріальних цінностей; попередження кризових ситуацій, у тому числі різних надзвичайних подій, пов'язаних з діяльністю «зовнішніх» або «внутрішніх супротивників». У процесі вивчення та аналізу наукових публікацій було визначено, що всі запропоновані методики оцінки економічної безпеки підприємства можна розділити на дві великі групи: ті, що пропонують оцінювати рівень економічної безпеки загалом по підприємству, переважно з використанням евристичних, тобто експертних методів, або використовувати однакові показники для всіх складових оцінки економічної безпеки, та ті, що пропонують окремо розглядати певні складові

економічної безпеки підприємства, а потім інтегрувати та зводити оціночні показники до кінцевого, остаточного значення.

У методиках першої групи [12-14] рівень економічної безпеки переважно пропонується розраховувати на основі певних експертних оцінок. Фактично за такої оцінки рівня економічної безпеки підприємства закладається основа стратегічного планування, рівень оцінки економічної безпеки є одним з найважливіших показників інвестиційної привабливості та надійності підприємства. Проте методики, що відносяться до першої групи, не дають можливості кількісно оцінити рівень економічної безпеки підприємства, що виключає чіткість та однозначність висновків щодо існуючих недоліків у її забезпеченні. У процесі дослідження було виявлено, що більш чітко та обґрунтовано оцінка рівня економічної безпеки підприємства розглянута у методиках другої групи [15].

Виходячи з результатів аналізу найбільш відомих підходів до оцінки рівня економічної безпеки підприємства, можна зробити висновок, що ці підходи дуже складно використати для оцінки рівня економічної безпеки підприємства у запропонованому трактуванні. У зв'язку з цим виникає потреба в інших підходах до вибору критеріїв оцінки рівня економічної безпеки.

Отже, доцільно переглянути існуючі методики комплексної оцінки рівня економічної безпеки підприємства з метою виявлення більш чіткого та місткого поділу за критеріальними ознаками. Для комплексної оцінки рівня економічної безпеки підприємства рекомендується використовувати наступний методичний підхід, який розроблений на основі узагальнення декількох підходів і складається з послідовних етапів оцінки.

На першому етапі визначається інформаційна база для проведення дослідження. Джерелами інформації повинна слугувати фінансова звітність підприємства, основні техніко-економічні показники, показники з праці та екологічного стану тощо. У роботі поняття економічної безпеки підприємства включає в себе фінансову, правову, екологічну, інформаційну

та силову складові [16]. В запропонованому методичному підході складові економічної безпеки згруповані наступним чином: фінансова, техніко-технологічна, інтелектуально-кадрова, політико-правова та екологічна. Систематизувавши показники, що характеризують структурні складові економічної безпеки підприємства у процесі проведення наукового дослідження, було відібрано низку найбільш інформативних (табл. 1).

Таблиця 1.

Алгоритм розрахунку показників оцінки рівня економічної безпеки підприємства.

Показник	Алгоритм розрахунку	Економічна сутність показника
1	2	3
Оцінка фінансової складової		
$k_{авт}$ – коефіцієнт автономії	Відношення суми власних коштів на загальну суму фінансування (загальний підсумок балансу)	Характеризує можливість підприємства виконати свої зовнішні зобов'язання за рахунок використання власних активів
$k_{фін}$ – коефіцієнт фінансування	Відношення залучених коштів до власного капіталу	Відображає, скільки одиниць залучених коштів припадає на кожну одиницю власних
$k_{покр}$ – коефіцієнт покриття	Відношення оборотних активів до поточних зобов'язань підприємства	Характеризує здатність підприємства швидко розраховуватись за своїми борговими зобов'язаннями
$k_{обд}$ – коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Відношення чистої виручки від реалізації продукції до середньорічної величини дебіторської заборгованості	Відображає швидкість обороту дебіторської заборгованості підприємства
$k_{окз}$ – коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Відношення чистої виручки від реалізації продукції до середньорічної величини кредиторської заборгованості	Відображає швидкість обороту кредиторської заборгованості підприємства за період, який аналізується
k_p – рентабельність діяльності	Відношення валового прибутку до собівартості реалізованої продукції	Відображає прибуток підприємство з кожної гривні, витраченої на реалізацію продукції
Оцінка техніко-технологічної складової		
$k_{вп}$ – коефіцієнт виробничої потужності	Відношення річного фонду робочого часу до трудомісткості виробництва	Відображає максимально можливий випуск продукції за певний час у встановленій номенклатурі й асортименті при повному завантаженні обладнання
k_3 – коефіцієнт зносу	Відношення суми зносу основних засобів до балансової вартості основних засобів	Характеризує частку вартості основних засобів, яку списано на витрати виробництва у попередніх періодах

Показник	Алгоритм розрахунку	Економічна сутність показника
1	2	3
$k_{фв}$ – фондовіддача	Відношення обсягу виробництва у вартісному вираженні до середньорічної вартості основних фондів підприємства	Відображає кількість одиниць виготовленої продукції у гривнях, яка припадає на одиницю вартості основних фондів
$k_{иво}$ – коефіцієнт інтенсивного використання обладнання	Відношення обсягу виготовленої продукції за певний період до виробничої потужності обладнання	Відображає рівень використання виробничої потужності підприємства
Оцінка інтелектуально-кадрової складової		
$k_{кл}$ – коефіцієнт плинності кадрів	Відношення кількості звільнених за власним бажанням та за порушення трудової дисципліни до середньооблікової чисельності працюючих	Відображає рух кадрів на підприємстві, який обумовлений незадоволеністю працівників елементами виробничої ситуації або незадоволеністю керівника підприємства виробничою поведінкою працівника
$k_{п}$ – продуктивність праці	Відношення обсягу продукції та кількості праці, витраченої на її виробництво	Характеризує здатність робітників виробляти за одиницю робочого часу визначений обсяг продукції
$k_{фоз}$ – фондоозброєність праці	Відношення середньорічної вартості основних виробничих фондів до середньооблікової чисельності робітників	Характеризує рівень оснащеності працівників основними виробничими засобами
$k_{ра}$ – коефіцієнт раціоналізаторської активності	Відношення кількості винаходів (раціональних пропозицій, ноу- хау тощо) до кількості працюючих.	Відображає частку пропозицій, які сприяють підвищенню продуктивності праці, що припадає на одного працюючого
Оцінка екологічної складової		
$k_{вик}$ – коефіцієнт перевищення нормативного обсягу викидів шкідливих речовин в атмосферу	Відношення сумарного показника забруднення сумішшю речовин до дозволеного для підприємства сумарного гранично допустимого обсягу викиду шкідливих речовин	Характеризує ступінь перевищення реальних викидів шкідливих речовин в атмосферу над нормативними рівнями
$K_{люд}$ – коефіцієнт залюднення ареалу шкідливого впливу	Відношення суми нормативної щільності населення і середньої щільності населення у межах ареалу шкідливого впливу підприємства до середньої щільності населення у межах ареалу шкідливого впливу підприємства	Характеризує ступінь заселеності ареалу шкідливого впливу підприємства, а отже, і потенційну небезпеку підприємства для населення.

На другому етапі здійснюється визначення рівня економічної безпеки для кожної складової.

При дослідженні економічної безпеки підприємства як складної системи, до якої входить зокрема і політико-правовий індикатор, виникають проблеми, які виходять за межі формальних математичних постановок задач. Тому дуже часто для оцінки рівня політико-правової складової економічної безпеки підприємства використовують метод експертних оцінок.

Сутність методу експертних оцінок полягає в тому, що в основу прогнозу закладається думка спеціаліста або колективу спеціалістів, заснована на професійному, науковому та практичному досвіді. Так, експертні методи під час оцінки рівня економічної безпеки підприємства доцільно використовувати з метою врахування показників, за якими можна більшою мірою робити якісні висновки [17].

Оцінка політико-правової складової економічної безпеки підприємства проводиться за такими показниками: становлення держави до власності; політична стабільність у державі; характер відносини держави до галузі; рівень регулювання і контролю з боку держави; політика держави у підготовці кадрів для галузі; податкова політика держави; закони і нормативні акти; ефективність правової системи; практична реалізація законодавства.

Для зведення показників до порівняльного вигляду при розрахунку індикаторів рівнів складових економічної безпеки підприємства будуть розраховані їх темпи змін.

Виходячи з того, що наведені вище показники (табл. 1.) комплексно характеризують вплив факторів на рівень економічної безпеки підприємства, необхідно провести їх виокремлення у розрізі характеру та напряму впливу на рівень економічної безпеки підприємства. При цьому показники, які прямують до збільшення, знаходяться у чисельнику формули визначення рівня певної складової економічної безпеки, а ті, що прямують до зменшення, – у знаменнику.

Висновки. Отже, запропонований методичний підхід ґрунтується на формуванні системи оціночних показників, визначенні локальних показників для оцінки рівня певних складових економічної безпеки підприємства та узагальнюючого показника рівня економічної безпеки підприємства.

Узагальнюючи все вищевикладене, можна зробити висновок, що описаний методичний підхід дає можливість сфокусувати увагу на тих проблемних моментах у забезпеченні економічної безпеки підприємства, які повинні підлягати негайному усуненню і подальшому найдетальнішому аналізу задля запобігання повторенню подібних ситуацій у майбутньому.

Це, в свою чергу, дозволить уникнути втрат підприємством частково або повністю економічної безпеки як у короткостроковому, так і у довготривалому періодах.

Список література:

1. Ареф'єва О.В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки / О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко //Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №1. – С. 101-108.
2. Довбня С.Б., Гічова Н.Ю., Діагностика рівня економічної безпеки підприємства // Фінанси України. - 2010. - №4. - С. 88 - 97.
3. Загорельська Т. Ю. Науково-методичні основи метрології фінансової безпеки підприємства / Т. Ю. Загорельська // Економічний простір. – 2011. – № 20 (1). – С. 145 – 153.
4. Козаченко Г.В., Пономарев В.П. Методические основы оценки уровня экономической безопасности предприятия/ Г.В. Козаченко, В.П. Пономарев // Региональные перспективы. - 2009. - № 2 - 3 . - С. 104 - 106.
5. Копилов В.А. Метрологічні підходи до оцінювання рівня фінансової безпеки держави / В.А. Копилов // Стратегічна панорама, 2010. – №3. – С. 38-455.
6. Паліга Н.Б., Світлична Ю.В.Шляхи запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам економічній безпеці промислового підприємства // Економіка промисловості. - 2011. - № 1. - С.197-202.

7. Пекін А. Економічна безпека підприємств як економіко-правова категорія. / А. Пекін // Економіст. – 2007. – №8. – С.23-25
8. Пластун, О. Л. Фінансова безпека господарських суб'єктів як ефективний засіб попередження банкрутства [Текст] / О. Л. Пластун // Вісник Української академії банківської справи. – 2013. – № 2 (21). – С. 57-60.
9. Гаєць В. М. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія / В.М. Гаєць. – Х.: ІНЖЕК, 2006. – 240 с.
10. Міщенко С. П. Концептуальні аспекти економічної безпеки підприємства у ринковій економіці / С.П. Міщенко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2013. – №2. – С. 190-195.
11. Шевченко І. Особливості формування економічної безпеки підприємства / І. Шевченко // Наука молода. – 2012. – №10. – С. 178-181.
12. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. – К.: Лібра, 2003. – 280 с.
13. Олейников Е. А. Основы экономической безопасности (государство, регион, предприятие, личность) / Е.А. Олейников. – М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-синтез», 1997. – 288 с.
14. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізм зміцнення: монографія / Т.Г. Васильків. – Львів: Арал, 2008. – 384 с.
15. Довбня С.Б., Гічова Н.Ю. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства // Фінанси України. - 2011. - №4. - С. 88 - 97.
16. Кульпінський, С. Роль фінансової безпеки України в поглибленні інтеграційних стосунків з європейськими країнами [Текст] / С. Кульпінський // Фінансова консультація. – 2010. – № 5. – С. 34-38.
17. Ковальов Д. Кількісна оцінка рівня економічної безпеки підприємства / Д. Ковальов, І. Плетнікова // Економіка України. – 2011. – № 4. – С. 35–40.